

Posudok habilitačnej práce:

Gabriela Jonášková, PhD.:

Vybrané aspekty problému násilia a nenásilia

Autorka predloženej habilitačnej práce Gabriela Jonášková, PhD., sa pokúsila odpovedať na celý rad otázok súvisiacich s problémami chápania fenoménov násilia a nenásilia a ich vzájomného vzťahu, tak ako sa vnímal v dejinách filozofického myslenia, s osobitným ohľadom na viaceré etické, teologické a pedagogické konzekvencie. Svoje úsilie realizovala na pôde historického prierezu niektorých postojov k tejto nesporne významnej téme. Spomenuté postoje patria – s výnimkou M. K. Gándhího – do antropologickej paradigmy „západnej“ (euroatlantickej) civilizácie, problém sa však pertraktuje aj v širších kultúrnych súvislostiach. Sú to témy, ktorým sa Gabriela Jonášková, PhD. dlhší čas venuje a ku ktorým má bytostný osobný vzťah. Cítiť to z celého textu, ktorého myšlienkovú výstavbu preniká ústredný a definitívny cieľ diela – nájsť prapôvodný zmysel dialogického vzťahu medzi násilím a nenásilím v kontexte étosu a personálneho porozumenia človeka, ktorý by mohol byť východiskom pre rozvíjanie humanizujúceho vyznenia edukačného aspektu problematiky.

Za konečnou verziou práce (ktorá nepochybne nie je konečnou z hľadiska budúcich vedeckých aktivít a výskumov svojej autorky) sa iba čiastočne skrýva solídna znalosť pramenných materiálov z vytýčenej oblasti. Vytýčenie tejto oblasti je v predloženej habilitačnej práci – ako to naznačuje už aj jej názov – skutočne výberové a takýto prístup vždy otvára možnosti kritike z pohľadu neúplnosti, a teda i nedostatočnosti textu. Ako posudzovateľ sa nechcem pustiť touto cestou jednoduchej a lacnej kritiky absencie niektorých faktov, ktoré v práci nie sú povšimnuté, predsa len však poznamenávam, že pochopiť vzťah násilia a nenásilia bez toho, aby sme reflektovali v moderných európskych podmienkach vysoko relevantné myšlienky, názory a celkovú aktivitu napríklad Alberta Schweitzera, je – mierne povedané – nenáležitá. V slovenskom kontexte (lebo tento kontext je v práci

výrazne prítomný) sa mohol a mal aspoň spomenúť významný pacifista a odporca násilia vo všetkých podobách Ján Maliarik. Ale, ako som už povedal, v habilitačnej práci rešpektujem autorkin princíp výberovosti.

Habilitantka hneď po prehľadných úvodných častiach, ktoré naznačujú teoretické smerovanie jej úvah, zasväcuje čitateľa do prevažne filozoficko-antropologickej problematiky špecifickosti a svojbytnosti pojmov násilie a nenásilie. Habilitačná práca ako celok svedčí o pokuse komplexne – priam až holisticky – pochopiť tému vzťahu násilia a nenásilia, z hľadiska obsahu v nej prechádzame od historického prehľadu cez názory konkrétnych osobností (Tolstoj, Gándhí, Rousseau, Locke, Marx, Engels, Martin Luther King a ďalší) až k problematike násilného a nenásilného konania v súčasnej medziľudskej komunikácii, vrátane výchovy k mravnosti a prosociálneho správania a napokon až ku konkrétnym aktuálnym pedagogickým témam.

Obrovské pole tém, teoretických diskurzov a možných prístupov (heuristických, interpretačných atď.) nemá spoločného menovateľa. Príliš široký záber však so sebou prináša aj nie nepodstatné riziko zmätočnosti, eklektizmu a myšlienkového chaosu. Sama téma nestačí – jej výklad by mal byť podopretý vlastnou ideovou koncepciou. Pokus ostal iba pokusom, pretože medzi jednotlivými oblasťami (tak, ako sa reflektujú v texte) do vysokej miery chýba vzájomné organické prepojenie, ako aj konečné logické vyústenie do vnútorne jednotných a názorovo koncíznych záverov relevantných nielen z pedagogického aspektu a z hľadiska organizácie školského systému (táto problematika sa v naliehavej podobe objavuje práve v poslednej kapitole), ale najmä z filozofického pohľadu (ide o habilitáciu v odbore 2.1.1. filozofia). Záver práce napokon skĺzne do prostredia otázok výchovy k občianstvu, čo je síce príbuzná téma, habilitačná práca by však mala mať priamočiarejšie a jednoznačnejšie teoretické vyústenie – v tomto prípade v zmysle *filozofických* konzekvencií.

O invenčnom prístupe autorky k jadrú témy v najvyššej miere svedčí štvrtá kapitola, ktorá sa týka slovenských „tolstojovcov“ a ich stanoviska k problémom pomeru medzi násilím a nenásilím, či presnejšie ich odsudzovania násilia ako nehumánnej zložky medziľudských vzťahov v spoločnosti.. V rámci tejto časti habilitantka pracovala vcelku úspešne aj s originálnymi pramennými materiálmi z Literárneho archívu Matice slovenskej, predovšetkým s textami Škarvanových denníkov. Viac miesta azda mohlo byť venované Dušanovi Makovickému. Táto téma

by si bola zaslúžila aj viac než štrnásť strán, ktoré jej autorka venovala, lebo obsahuje rad momentov nepochybne zaujímavých z pohľadu našej kultúrnej minulosti, vnímaných a inšpiratívnych aj v kontexte súčasného civilizačného vývoja. Myslím si dokonca, že práve táto problematika sa mohla stať nosnou časťou habilitačnej práce.

Výsledkom autorkinho subjektívneho hľadiska je niekoľko miest v práci, ktoré považujem za diskutabilné a v tejto súvislosti hodné kritickej poznámky: pojem „ahi᳚sá“, ktorý je z globálneho pohľadu na problematiku vzťahu násilia a nenásilia nepochybne dôležitý, ba až kľúčový, pôvodne vznikol už v najstaršom védskom období a až potom sa stal súčasťou etického učenia a požiadavkou na pôde džinizmu, neskôr i buddhizmu a hinduizmu (osobitne Pataňdžaliho klasického systému jógy), ako aj celkového indického kultúrneho kontextu. Jeho pôvod teda netkvie iba v buddhizme. V habilitačnej práci – v zozname použitej literatúry – sa vyskytuje iba jediné Gándhího dielo, aj to pod menom autora Karamčand, hoci mu je venovaná celá tretia kapitola a aj jeho prác preložených napríklad do slovenčiny a češtiny je viac. Taktiež by som bol očakával detailnejšiu pracovnú definíciu, resp. predbežné inštruktívne vysvetlenie – a to azda už v úvodných častiach habilitačnej práce – čo vlastne budeme na nasledujúcich stranách rozumieť napríklad pod termínom „kultúrne správanie“. Tento termín totiž možno v rozličných kultúrno-civilizačných okruhoch vnímať úplne odlišne, až protikladne.

Aké je podľa autorky habilitačnej práce v tejto súvislosti miesto veľkých svetových náboženstiev, ktoré zaujímajú v otázkach vzťahu násilia a nenásilia rôznorodé a neraz aj rozporuplné stanoviská? Vhodné by bolo bývalo podľa môjho názoru dôslednejšie rozlíšenie filozofických, psychologických, pedagogických, teologických prípadne iných definícií násilia, tolerancie, prosociálneho správania a ďalších fenoménov, ktorých sa práca dotýka.

Treba doložiť, že predložená habilitačná práca je primerane upravená po formálnej stránke. A v neposlednom rade je vhodné spomenúť aj tú skutočnosť, že jazyk habilitačnej práce je kultivovaný štylisticky i z hľadiska lexiky (až na drobné prehrešky (napr. „chovanie“ namiesto správanie, s. 22).

Záver:

Navrhujem, aby sa predložená habilitačná práca Gabriely Jonáškovej, PhD. s názvom Vybrané aspekty problému násilia a nenásilia stala základom habilitačného konania a aby jej autorke po úspešnej obhajobe, ako aj na základe ďalších požadovaných predpokladov a po splnení všetkých ostatných náležitostí bola udelená vedecko-pedagogická hodnosť “**docent**”.

V Bratislave 10. januára 2013

Prof. PhDr. Dalimír Hajko, DrSc.